

Változások tévé képernyőjén

Boros Zoltán (1939, Gyanta, Bihar m.)

Televíziós szerkesztő, rendező, zenész. A Bolyai Egyetem bölcsészkarán kezdi tanulmányait, ám 1958-ban, hét társával együtt, az '56-os eseményekkel való rokonszenvezése miatt eltávolítják az egyetemről. 1962-ben beiratkozik a Iași-i zeneakadémiára, ahol országos évfolyamelsőként végez. Zenekart alakít, zenélésből él, majd Bodor Pál kezdeményezésére a bukaresti televízió magyar adásának zenei szerkesztője lesz.

Két, egymást váltó, egymással szemben álló korszak felelős tanújának lenni nem mindenkinek adatik meg. A hajdani bölcsészhallgató, akit több társával együtt koholt vádak miatt kitétek az egyetemről, előbb második egyetemet végzett, képzett zenészként, majd televíziós szerkesztőként próbált talpra állni, amihez a bukaresti magyar adás nyújtott keretet.

Többedmagával életre hívta a romániai magyar könnyűzenei mozgalmat, megszervezte a Siculus fesztivált, serkentette a táncház-, majd régizenei mozgalmat, hadakozva cenzorokkal, lehetőségekkel... A pontos, már-már kötelező emlékezés és emlékeztetés felelőségéről beszélgetünk interjúalanyunkkal. (A bukaresti rádió magyar adásának Életeink c. rovatában elhangzott interjú rövidített változata.)

A rendszerváltás előttről sok jó, tartalmas adásukra emlékezhetünk. Mikor múlt el a hőskorszak, mikor kezdtek komolyabban „elromlani” a dolgok?

– 1985 végén, 1986 elején egyszerűen, egyik napról a másikra megszűnt a magyar adás. De nem csak az, hanem a Román Televízió egyes és kettős csatornáinak összműsora is ráment, az egészből maradt kerekén két óra.

Este nyolc és tíz között volt adás, amikor is a műsor legnagyobb részében az elnöki házaspár fényes tettei szerepeltek, sokféle megközelítésben, de hát az már nem számított adásnak a román néző számára sem igazán. Ugyanaznap tűntek el, illetve zártak be az úgynevezett területi rádióstúdiók, köztük a kolozsvári, a temesvári, a marosvásárhelyi is. Szabályosan lefejezték a médiát.

És mi volt közvetlenül ez előtt? A magyar adás mennyire vett részt például a Megéneklünk, Románia kulturális mozgalomban?

– Annak idején bármit játszottunk, sugároztunk, rá lehetett fogni, hogy az a mozgalom égisze alatt fut, és ezzel a dolog el volt intézve. A mozgalomban később nem csak műkedvelők szerepeltek, rendre bevonták a professzionális együtteseket is, még a színházaknak is volt versenyük Megéneklünk, Románia címmel. Végül aztán a mozgalomban gyakran olyan műsorokkal kellett fellépni, amelyek mind inkább az elnöki házaspárt és a szocializmus vívmányait dicsérték.

Ekkor kezdtek fokozatosan kikopni belőle a legjobb együttesek. Mások az ár ellen próbáltak úszni. A marosvásárhelyi filharmónia kiváló kórusa például nagyon igyekezett, hogy igényesen válogasson szövegeket, s ha már hazafias versek kellettek, akkor azok dicsérik a szülőföldet. Azon voltak, hogy a zene is, a szöveg is

jó legyen, persze, mindig kellett egy rettenetes vers is a főtitkárról és a nejről...

Miként zajlott le a váratlan „feltámadás” a szinte tökéletes nemlétből? Amikor mindenki azt gondolta: most már nem kell kikapukat találni, mindent lehet, mindent szabad, teljes a felszabadulás...

– Hittünk abban, ami történt, bár nem volt eléggé hihető. 1989 decemberében, szinte éjjel és nappal, is néhány kollégával bent voltunk a televízió épületében. Úgy éreztük, ott a helyünk, kerestünk magunknak feladatot, például, hogy magyarok is jelenjenek meg a képernyőn. Be tudtuk vinni a magyar nagykövetet, egyengettük Domokos Géza és mások fellépését. Többször megjelentünk adásokban, híreket közöltünk.

Románul, magyarul, németül is „Boldog karácsonyt!” kívántunk, jelezvén, hogy ezt most már szabad, a magyarok és németek is immár otthon érezhetik magukat az országban. Másfél hónapig tartott a lelkesedés, utána megjelent a Vatra Românească, a maga rendezvényeivel. Megjelentek a róluk szóló tudósítások, az ezek által szított hangulat. Azalatt pedig mi beindítottuk az újra magára találó, önálló adást, aminek kezdett presztízse lenni.

Próbáltunk általában a romániai történésekről is beszámolni, nem csak kulturális-vallási adást készíteni, s a főnökeink hagytak bennünket dolgozni. Eleinte csodálkoztam rajta, hogy én fogok felelni mindazért, ami ott történik, és ezt meg kellett szokni, mert nem kis felelősség, hogy amit ország-világ láthat, az rajtam múlik. Komolyan vettük ezt a felelősséget, és már mi utasítottuk vissza a beavatkozási kísérleteket.

Voltak ilyenek? Kinek a részéről?

– A márciusi vásárhelyi eseményekről először a mi adásunkban volt tudósítás, telefonjelentés alapján. Kazettát is kaptunk a magyar sebesültekről, de mivel már túl voltunk az adáson, próbáltuk leadni a román híradónak. A híradó vezetője megnézte a kazettát, s visszaadta, hogy nem tudja leadni, csak ha román sebesültek is lesznek. Időrendben ugyanis az történt, hogy először magyar sebesültek voltak, csak később románok. De ez nem felelt meg akkor a tévének.

Akkortól kezdtük megismerni a változások igazi arcát. Később sikerült a bányászjáráskor a tévé ostromáról olyan filmet készíteni, amelyben láthatóan, nyilvánvalóan képileg is benne volt a diverziójelleg. A vége az lett, hogy nem engem váltottak le, hanem 1991 februárjában az adást „hatóképességéért” korábbi időpontra tették és kettévágták! Maradt a három órából másfél óra a korábbi időszakban, a másik másfél óra egy másik napra maradt.

Nagy csapás volt ez, mert egy háromórás délutáni adás nagyon sok mindenre adott lehetőséget, a közönségnek is más volt a hozzáállása. Ha tudja, hogy négytől hétig van a magyar adás, akkor mégiscsak kifog belőle valamennyit... Nyilván, voltak beavatkozási kísérletek a hierarchikus főnökeink részéről, nagyon ritkán engedtem, csak olyankor, amikor szakmailag igazuk volt.

De ellenőrző gesztusok, támadások csak léteztek...

– Külső beavatkozások nemcsak a hierarchikus főnökeinktől jöttek, hanem adás után

például az 1993-ban létrejött CNA, vagyis az Audiovizuális Tanács részéről is, parlamenti felszólalások voltak a magyar adás ellen, mert volt egy kis beszélgetés valakivel, aki a történelmi kontinuitáselméletet megkérdőjelezhetőnek tartotta, és ez már sértette az alkotmányt a parlamenti felszólaló szerint; aztán tiltakozás volt a március események általunk bemutatott filmje után...

Többször is kiváltottam az akkori államelnök, Ion Iliescu tiltakozását is. Jellemző eset, ami az amerikai nagykövetség kertjében történt az egyik évben, ahol az amerikai nemzeti ünnepet, július 4-ét szokták megülni. Mi is kaptunk meghívót, operatőrrel mentem oda. Aki akkoriban számított Romániában, az mind ott volt, köztük Iliescu is. Kérdést tettem fel neki a nemzetiségekkel kapcsolatosan, mire ingerülten visszaszólt: „Miért? Aki Franciaországban él, legyen az akár szenegáli néger, az mind francia!”

Erre éleztem ki a riportot, de úgy, hogy ez a kijelentése a végén, visszhangosítva ismét megjelent. Hogy mindenki értse: az ország elnökének az a véleménye, hogy aki az országban él, legyen román vagy magyar, az akkor is román. És jött a nagy tiltakozás az elnöki hivataltól, hogy én csúfoltam Iliescuval, merthogy valami léggömbök is szálltak a levegőben ezzel a blöffel.

1990 és 2002 között a magyar adás felelős vezetője. Általa rendezett fontosabb filmek: Fekete vasárnap (1994), Az átnevelés poklában: Pitești, Szamosújvár 1949–1952 (2004), A félelem nevében (2005). Az erdélyi magyarság lélekszámának apadását taglaló Rhapsodia demographica (1996) című film zenéjét jegyzi.

2001-ben nyugdíjba vonult, a tévés szerkesztés a múlté maradt. Mi következett?

– Úgy éreztem és úgy érzem most is, hogy annak a fél évszázadnak, aminek élő tanúi vagyunk, a történeteit, történéseit azok tudnák a legjobban elmondani, akik benne éltek, és ha van eszközük is erre, meg ha valamennyire értenek is hozzá, akkor bizonyos értelemben kötelességük ezt megtenni. Én filmekben próbáltam szemléltetni ezt.

Első próbálkozásom a Fekete vasárnap volt, 1993-ból, amikor a médiában először esett szó a második világháború végén történt sajnálatos eseményről: egy többségében magyarok lakta faluban a román katonák több mint negyven magyar civilt végeztek ki. Ez Bihar megyében, a szülőfalumban történt. Később az '56-'59-es eseményekről, a Bolyai Egyetemről, a marosvásárhelyi orvosi egyetemről készítettem filmeket, bukaresti magyarként a bukaresti magyarokról is Magyarok a Balkán kapujában címmel.

Egy kicsit a filológiához is visszatértem, a kolozsvári Hitel című folyóiratról készítettem dokumentumfilmet. Nagyon szerettem ezt a munkát, hiszen eközben megismertem egy sajátos világot, megtudtam azt, hogy a két világháború között Kolozsváron olyan felelős értelmiségi csoportosulás élt, amely, ha a történelem úgy hozza, minden későbbi korszak vezető rétegénél felelősebben és szakmailag magasabb szinten vezethette volna az erdélyi magyarságot, sőt, az erdélyi társadalmat.

Egy időszakban politizált is. Múlt idő-e ez, avagy még jelen?

– Nem tartom politizálásnak, én az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanácsnak a munkájában vettem részt, ami csak olyan értelemben politizálás, mint amilyen értelemben ezt a szót, hogy politika a nem pillanatnyi, nem mai pártszerveződésű mozgalmakra lehet alkalmazni. A napi politika nem tud eléggé izgatni. De az, hogy merre kellene mennie az erdélyi magyarságnak, vagy általában a magyarság sorsa, az érdekel.

Valamit nagyon fontosnak tartok: Erdély, az ott élő magyarság nem egyszínű társaság, nem egy klub, ahol mind egyformán gondolkodó emberek gyűlnek össze. Ez igenis egy sokszínű, a gondolkodás, a tanultsági fok, a szociológia minden ismérve szerint igen gazdag csoport, sokrétű közösség. Így nemcsak egyetlen véleménye lehet arról, hogy merre alakuljon a sorsa. Hangot kell adni ezeknek a véleményeknek, meg kell hallgatni ezeket.

Lehet, hogy akik a hatalom közelében vannak, meghallgatják és tanulnak belőle, de lehet, hogy netán sértheti személyes vagy csoportérdekeiket, a lényeg mégis az, hogy elmondjuk ezeket. Ha nekem voltak is konfliktusaim magyar sajtó és politika viszonylatában, azok azért voltak, mert amíg a médiában vezetői beosztásban voltam, megpróbáltam érvényesíteni ezt a felfogásomat, hogy az erdélyi magyar társadalomnak nyílt párbeszédre van szüksége.

Tudom, hogy most egy olyan időszak van, amikor egyes emberek nem ülnek le egy asztal mellé tárgyalni a kettésekkel, amikor döcög a nyitott párbeszéd, és mind reménykedem, hogy ez az időszak valamilyen módon elmúlik, mert ha nem, annak igazán rossz vége lesz.

Új Magyar Szó
2008. október 18.